

C. M. C. KVOLSGAARD

Af HARALD CHRISTIANSEN

”DE FIK INGEN MEDALJE, ingen som helst anden Udmærkelse, - men her skal de dog have en hæderlig Omtale. . .”. Sådan slutter Kvolsgaard en sognebeskrivelse fra sit fødesogn Lild. Ordene er møntet på fiskerne, men de samme ord kan passende danne optakt til en karakteristik af Kvolsgaard selv. Han var af naturen en beskeden mand, men ikke uden ambitioner. Trods en ikke ubetydelig indsats fik han aldrig den medalje, der kunne give ham tillid til egne evner. Herom vidner et brev til H. F. Feilberg, hvori han anmoder ham om at anbefale en ansøgning om forfatterhonorar. Brevet er dateret 10-3-1900. Kvolsgaard var da knap 46 år gl. og havde hovedparten af sit forfatterskab bag sig:

”Jeg søgte i Fjor om ”den pekuniære og moralske støtte”, som en lille Forfatterunderstøttelse ville være for mig, der ellers er nær ved at opgive mine paabegyndte litterære Sysler, ganske vist ikke saa meget af ”pekuniære” Hensyn, da jeg som Lærer her har, hvad jeg kan komme ud af det med, men snarere af ”moraliske” Grunde, da jeg næsten ikke har Mod til at fortsætte en Virksomhed, der kendes af faa, forstaas af færre og skattes af - - - nej, dog vel ikke af ingen! (. .), nej, det er mere den Anerkendelse, som en saadan Understøttelse vilde være mig et Tegn paa. Den skulle sige mig, om min Smule Virksomhed med Pennen er noget værd, eller om jeg hellere maa spare Papir og Blæk”.

I dag er der i hvert fald ingen tvivl om, at Kvolsgaards virksomhed med pennen er noget værd. Der er god grund til at glæde sig over, at han ikke sparede papir og blæk. Hans indsats fortjener at huskes - ikke mindst i landet mod nordvest. Derfor skal han her have en hæderlig omtale.

Kvolsgaards liv var ikke rigt på ydre begivenheder. Hans biografiske data er i korthed følgende: Født 27-3-

1854 på Bjerget i Lild sogn i Vester Hanherred, søn af husmand, karetmager og fisker Christen Christensen. Navnet Kvolsgaard, som han tog til familienavn 1904, stammer fra en nu nedlagt gård i Lild sogn, hvor hans oldefar boede (jfr. N. Sodborg: ”Den forsvundne Gaard Kvolsgaard ved Bjerget”. Hist. Aarb. 1943 s. 382). Ved moderens død 11-11-1856 (faderen døde først 15-2-1896) kom Kvolsgaard 2 år gammel i pleje hos gårdejer Niels Christoffersen, Bjerget. Man besluttede at holde den læselystne og videbegærlige dreng til bogen og valgte det mest nærliggende, at sende ham på seminarium. 1874 blev han dimitteret fra Ranum Seminarium med karakteren ”meget duelig”. Efter at have været hjælpelærer i Lumby ved Odense en kort tid kom han til Vendsyssel, hvor han først blev huslærer på Abigaelsminde, siden hjælpelærer i Ajstrup og 13-1-1877 førstelærer sammesteds. Blev 28-10-1881 gift med Maren Christiansen, Ajstrup. Ægteskabet var barnløst. 18-8-1890 blev han kaldet til dansklærer ved Ranum seminarium, hvor han virkede til sin pludselige død 1-5-1918.

Hovedkilden til en redegørelse for Kvolsgaards udvikling er hans korrespondance med H. F. Feilberg, men desværre er denne korrespondance kun delvis bevaret. Kvolsgaards breve til Feilberg findes i Dansk Folkemindesamlings Feilberg - samling (1922/14), Feilbergs breve til Kvolsgaard er i privat eje. Dog findes en fotokopi i Dansk Folkemindesamling, hvor også Feilbergs kopibøger opbevares (1922/5-11). Desværre begyndte Feilberg først at tage kopi af sine breve omkring 1885, hvilket er så meget mere uheldigt som Kvolsgaard først tilsyneladende på samme tid begyndte at opbevare Feilbergs breve. Det ældste bevarede brev fra Feilberg til Kvolsgaard er dateret 1-6-85, og det første brev fra

Kvolsgaard til Feilberg er dateret 11-8-82. Det er dog muligt på grundlag af Kvolsgaards breve delvis at rekonstruere indholdet af de manglende Feilberg-breve, så man alt i alt har et nogenlunde fyldigt materiale til belyning af Kvolsgaards udvikling.

Desuden har et rundspørge blandt Kvolsgaards arvinger bragt en del materiale for dagen, blandt andet manuskripterne til "Landboliv" og "Fiskerliv", som nu er overdraget til Institut for dansk Dialektologi, København.

Endelig har forfatteren Hans Kyrre, der sammen med forfatterne Richard Gandrup og K. K. Nicolaisen tilhørte en årgang seminarieelever, der kom til at stå Kvolsgaard særlig nær, stillet et privat brev fra Kvolsgaard til rådighed og har desuden givet værdifulde førstehåndsuplysninger om Kvolsgaard.

Kvolsgaard har uden tvivl under sin opvækst modtaget stærke indtryk af sin fødeegns kultur, og livet igennem nærede han en aldrig svigtende kærlighed til sin hjemstavn, hvis sprog og kultur han studerede med flid og interesse. Frugten af disse studier blev hans to bøger "Fiskerliv i Vesterhanherred, skildret i Egnens Mundart" (1886) og "Spredte Træk af Landbolivet, optegnet i jysk Mundart" (1891). Disse to bøger er værdifulde kulturhistoriske dokumenter, der giver os mulighed for at få et pålideligt indtryk af sproget og kulturen på Hannæs i midten af forrige århundrede. Hvad indholdet angår er hovedvægten efter Feilbergs råd lagt på den saglige side af beskrivelsen på bekostning af et mere novelistisk præg - som sikkert havde passet Kvolsgaard bedre, da han var en udmærket fortæller - med det resultat, at stilen er blevet lidt tung. Kvolsgaard havde da også planer om at skrive nogle mere novelistisk prægede skildringer, men de blev som så mange af hans andre planer aldrig realiseret. Dog har han i "Festskrift til H. F. Feilberg" (1911) givet en meget levende skildring af sin barndom ("Paa Hannæs i 1860'erne. Hvad en Bondedreng havde Lejlighed til at lære"). Her kommer hans umiskendelige fortællertalent rigtig til udfoldelse, og hvis de rette vækstbetingelser for dette talent havde været til stede, kunne Kvolsgaard måske nok have gjort sig gældende som hjemstavnsdigter. Digteriske ambitioner skortede det i hvert fald ikke på, og også andre havde blik for hans talent. Således mente Oskar Tyregod, at Kvolsgaard "vist var mere Digter end han selv tænkte". I denne sammenhæng bliver mødet med Feilberg imidlertid afgørende for Kvolsgaards udvikling, idet denne ledte hans interesser i mere filologisk retning, først og fremmest ved at knytte ham som meddeler til sin jyske ordbog. Når det overhovedet lykkedes Feilberg at få udgivet dette for sin tid imponerende værk, skyldes det ikke mindst en trofast stab af medarbejdere. Dette gælder især for Nordjyllands vedkommende, hvor hovedleverandørerne foruden Kvolsgaard var Anton Grøn (jfr. Hist. Årb. 1961 s. 431) og J. M. Jensen, alle tre degne i Vendsyssel. Uden disse mænds indsats var nørrejysk blevet betydelig mere sporadisk repræsenteret i ordbogens spalter. Til gengæld fik Feilberg gennem sin inspiration ofte stor betydning for de medarbejdere, han knyttede til sig. Dette gælder i særlig grad Kvolsgaard, der åbent vedgår sit afhængighedsforhold til Feilberg: "De kan saa pænt undvære min Hjælp, men jeg kan kun komme frem ved Deres Hjælp".

Men allerede inden forbindelsen med Feilberg var blevet etableret, var Kvolsgaard så småt begyndt at gøre

selvstændige dialektologiske studier, idet dialektologien for ham både var et mål og et middel. Det er dog hævet over enhver tvivl, at hans kærlighed til folkemålene i almindelighed og hans modersmål i særdeleshed er oprigtig og ægte, men på den anden side lægger han ikke skjul på, at han gennem studiet af dialekten håber at vinde "Ære og Fordel".

Hvor langt interessen for fødeegnens dialekt går tilbage, kan ikke afgøres med bestemthed. Omkring 1880 giver den sig i hvert fald konkret udslag, idet han begynder at optegne ord og talemåder, "som enten aldeles ikke eller kun i en anden Betydning eller i en meget afvigende Form fandtes i alm. dansk Skriftsprog". Det var hans agt at udgive først en sprog- og lydlære, senere en ordsamling, og for at opnå større filologisk indsigt tager han sommeren 1881 og 82 kursus i oldnordisk i København. Her bliver han imidlertid gjort opmærksom på, at Feilberg er i færd med at udarbejde en jysk ordbog og indser da, at hans materiale vil kunne gøre bedre fyldest, hvis han overdrager det til Feilberg, så det kan indgå som led i en større plan. Han opgiver derfor indtil videre tanken om at vinde ære og fordel og tilbyder Feilberg sit materiale, en samling på henvend 1000 ord og talemåder. Desuden tilbyder han at være behjælpelig med indsamling af materiale fra Vendsyssel, da han som lærer i Ajstrup har gode muligheder for at samle stof dér. Sagen har imidlertid en praktisk side, som kommer til udtryk i følgende anmodning:

"Imidlertid er det, vil jeg bekjende, vel mest men ikke udelukkende interesse for Dialekterne, der har drevet mig; Tanken paa Ære og Fordel har ogsaa været en Drivfjeder ved min Stræben. Naar jeg nu ingen af Delene opnaar ved at overgive Frugten af mit Arbejde til Dem, saa er det sandsynligt, at jeg hellere lader Sagen ligge halvfærdig. Jeg har nemlig Ordsamlingen ordnet alfabetisk, men ikke Ordene forklarede. Hvis jeg skal paatage mig dette Arbejde, kan jeg, som De vil indse, ikke godt gjøre det uden en Smule Arbejdsløn" (11-8-82).

For en nutidig betragtning forekommer en sådan anmodning yderst rimelig, og Feilberg accepterer da også uden tøven tilbuddet. Problemet bliver nu at få afgjort, hvor meget Kvolsgaards arbejde er værd, og dette foranlediger ham til følgende - yderst karakteristiske - betragtninger:

"I een Henseende forstaaer jeg ikke ret Deres Mening; det er om Pengespørgsmaalet. At De kan og vil godtgjøre mig mit Arbejde, er jeg glad ved og siger Tak for, men det er mig en sand Umulighed at opgive, hvor meget jeg maa have for min Ulejlighed, før jeg tager fat paa Arbejdet og selv da vil det have sine store Vanskeligheder; desuden maa Summen selvfølgelig bestemmes, ikke blot efter det Arbejde, jeg maa have, men ogsaa efter den Nytte, som De kan have af mit Arbejde, og den turde være meget mindre end det hafte Slid. At De allerede nu skulde kunne give mig et Forskud - thi saadan kan det ogsaa forstaaes -, kan jeg ikke rigtig sætte mig ind i. De har jo ingen som helst Sikkerhed for, at De virkelig faar Udbytte for Pengene; jeg kunne være upaalidelig, thi De kender jo ikke det mindste til mig, og jeg kunde dø, eller mit Arbejde kunde vise sig at være så godt som værdiløst for Dem, og i alle disse Tilfælde vare Pengene spildte. Skulde dette dog have været Deres Mening, saa siger jeg Tak for den gode Tro, De allerede paa Forhaand har til mig (jeg skal stræbe efter

ikke at skuffe den), og for selve Tilbuddet, men saa kan jeg endnu mindre fastsætte nogen Sum; det maa aldeles bero paa Dem, hvor meget De tør og kan give, men det maa saa hellere være for lidt end for meget, skjønt jeg i Aar nok kunde behøve en Del" (16-8-82).

I løbet af en måneds tid når Kvolsgaard til klarhed over værdien af sit arbejde, som han fastsætter til 5 øre pr. seddel, da han derved kan holde samme pris som ved privatundervisning. Dog byder hans beskedenhed at tilføje:

"Det er dog ikke min Mening ved disse Linier at fremtvinge noget; hvis Gud giver mig Helbred, og ellers alt gaar vel, tænker jeg at fortsætte Arbejdet og sende Dem Frugterne, og saa kan De gjøre med dem, hvad De synes og godtgjøre mig efter Deres Lejlighed" (25-9-82).

Hermed er de økonomiske overvejelser for så vidt tilendebragt, men Kvolsgaard finder dog anledning til med jævne mellemrum at indflette økonomiske betragtninger i sine breve. Det ligger ham simpelthen i blodet. Som han selv bemærker: "Penge ere altid velkomne, især hos os Jyder".

Med indgåelsen af denne aftale indledes et særdeles frugtbart samarbejde, idet Kvolsgaard de næste 8 år bliver en trofast - omend lidt ustabil - bidragyder til Feilbergs ordbog. Dels skriver han sin ordsamling ud på sedler, som han sender i portioner á 200, efterhånden som han får dem færdig, dels besvarer han de spørgsmål, Feilberg stiller. Om ordbogssamarbejdet i øvrigt oplyser brevene ikke meget, men i denne forbindelse er det imidlertid også ulige vigtigere, at samarbejdet hurtigt udviklede sig til et varmt venskab. Dette venskab bliver af afgørende betydning for Kvolsgaards udvikling, idet Feilberg bliver Kvolsgaards åndelige autoritet og vejleder i stort og småt, hvorom korrespondancen imellem dem er et levende vidnesbyrd. Kvolsgaard forelægger åbent og uden forbehold alle sine problemer, som Feilberg for sin part tager sig af med faderlig omsorg. Ganske vist glemmer Kvolsgaard aldrig, hvor langt han står under Feilberg, hvilket han også finder anledning til at bemærke fra tid til anden. I øvrigt fremgår det med al ønskelig tydelighed af brevoverskrifterne. Mens Feilberg flere gange skriver "Kære ven", skriver Kvolsgaard "Hr. Pastor Feilberg", i begyndelsen endog "Velærværdige Hr. Pastor Feilberg", og at dette ikke er udtryk for reservation, fremgår utvetydigt af følgende brevudtalelse, som Kvolsgaard fremsætter i sit takkebrev efter et besøg i Askov:

"Kære Hr. Dr. Feilberg! Som Lærer i Ranum, Viborg Stift, har jeg ikke haft Lejlighed til at glemme den sociale Afstand mellem en Mand som Dem og en som mig, og naar jeg alligevel bruger Udtrykket "kære", er Grunden den store Taknemmelighedsgæld, jeg står i til Dem for al Deres Venlighed imod mig, lige fra jeg 1882 tillod mig at skrive til Dem, og til jeg forleden med min Hustru var saa fri at besøge Dem. Tak for det alt sammen!" (5-8-1915).

I sit julebrev 1884 må Feilberg have opfordret Kvolsgaard til at skrive en bog - formodentlig en folkløristisk skildring - og tilbuddet at prøve at få den udgivet gennem Universitets-Jubilæets danske Samfund. Hermed har han genoplivet Kvolsgaards gamle drøm om som forfatter at indlægge sig ære og fordel:

"Deres Brev derimod har sat mig i ikke saa lille en Uro, thi det er mit ømme Sted, De der rører ved. I mit Skrivebord har jeg liggende en række Skildringer fra min

Hjemegn, samlede i Form af en Fortælling paa over 30 skrevne Ark" (27-12-84).

Det er så hans mening at anvende brudstykker af det foreliggende materiale suppleret med nyt stof. Fortællingen er imidlertid på "dansk", men Feilberg må åbenbart have foreslået ham at skrive på jysk, og Kvolsgaard mener da heller ikke, at "Overførelsen tilbage til Originalsproget" vil volde ham uoverstigelige vanskeligheder. Derimod tvivler han mere på, om han evner at skrive en sådan bog, så den bliver udgivelig, og således, at man kan være tjent med at betale ham godt for den. Denne side af sagen overlader han imidlertid til Feilberg og tilføjer: "(. .) og hvis det skal blive til noget, er det kun Dem, jeg har at takke derfor; det er Dem, der fattede Ideen, Dem, der skal indlede Sagen, Dem, der skal vejlede mig ved Arbejdet. - Det er Dem, Takken og Æren tilkommer (næst Gud naturligvis), hvis jeg skal have den Glæde at faa det længe nærrede ønske opfyldt. Jeg blev saa glad og bevæget ved Deres sidste Brev, som jeg ikke kan sige".

Og for ikke at spænde forventningerne for højt slutter han: "Jeg er rede til at tage fat paa Arbejdet strax, og om det saa skal være, er jeg ogsaa rede til at vente, resignere, finde mig i Savnet af den Lykke, at mit Arbejde lykkes; det bliver man saa øvet i ved Skolegjerningen" (27-12-84).

Hermed er grunden til Kvolsgaards forfatterskab lagt, men som det snart skal vise sig, er det ikke nogen let vej, han betræder, så han får i høj grad brug for evnen til at resignere. En hemsko på arbejdet blev hans svigtende evne til at koncentrere sig om et stof. Afhængig som han var af ydre vilkår, kunne han sjældent få den fornødne arbejdsro. Og havde han så i en periode gunstige arbejdsvilkår (som f.eks. i en sommerferie), savnede han ofte den nødvendige inspiration, hvilket for en stor del skyldes hans hang til modløshed, der gør sig gældende ved selv den mindste modgang. Når han så tilmed som følge af sin samvittighedsfulde natur stillede store krav til grundighed og omhu i udarbejdelsen, kom kampen med det genstridige stof til at volde ham uforholdsmæssig mange kvaler. Det er således karakteristisk for hans arbejdsform, at han i korte perioder, hvor forholdene var gunstige, udfoldede en vældig produktivitet, mens han i lange perioder ind imellem var uvirksom og rastløs og ude af stand til at samle sig om arbejdet. Ligeledes var han i høj grad afhængig af påskønnelse og opmuntring, og det er ikke mindst på grund af en klar erkendelse heraf, at Feilberg fik så stor menneskelig betydning for ham.

Det meste af året 1885 tumler Kvolsgaard med udarbejdelsen af "Fiskerliv", og problemerne forelægger han Feilberg, efterhånden som de dukker op. Især volder det ham kvaler at få begyndt, skønt han har et stort behov for at finde udløsning for sin "uroelige Higen efter at producere". Det første, han skal tage stilling til, er, hvilke principper, der skal lægges til grund for fremstillingen:

"Spørgsmaalet bliver jo ogsaa, hvem jeg skriver for, thi en Skildring bestemt for en eller anden Videnskabsmand, som vilde i sin Stue sætte sig ind i Folkelivet, maa jo være anderledes affattet end en Bog, som henvender sig til et større Publikum" (4-2-85).

I sidste tilfælde bliver det et problem med lydskriften, idet han mener, at Lyngbys lydskrift, som Feilberg ønsker anvendt, ikke er "helt fri for at give Sproget korrekt paa Forstaaelighedens Bekostning", for som han rigtigt

bemærker: ”Almuesfolk vilde vanskelig kunne læse deres eget Modersmaal, naar det skrives paa den Maade, og Folk uden for Almuen mangle i Almindelighed Evnen til at kunne udtale Dialekterne rigtig, om de end ere nok saa omhyggelig skrevne”.

Som alternativ til Lyngbys videnskabeligt tilrettelagte lydskrift stiller Kvolsgaard en af ham selv udarbejdet, stærkt forenklet notation, som han ganske vist indrømmer er yderst mangelfuld. Man tager imidlertid næppe fejl, når man formoder, at Feilberg har foretrukket Lyngbys lydskrift for Kvolsgaards hjemmestrikkede, i hvert fald bliver Lyngbys den foretrukne. Kvolsgaard tilegner sig da også hurtigt Lyngbys lydskrift, som i ham fik en formidler, der forenede en fin og veludviklet sprogsans med stor omhu og samvittighedsfuldhed i udarbejdelsen. Men så bliver det nødvendigt at vedføje en oversættelse, og dermed opstår et nyt problem: oversættelsens forhold til originalen. I sine overvejelser over dette problem ræsonnerer Kvolsgaard mere filologisk end æstetisk, idet han - som det fremgår af forordet til ”Fiskerliv” - beslutter at lægge oversættelsen så tæt op af originalen som muligt, en beslutning, der ikke var så ligetil endda for Kvolsgaard, der lagde stor vægt på sproglig velklang. Denne beslutning fik da også helt uforudsete konsekvenser, idet ”Fiskeritidende” uden videre tillader sig at aftrykke oversættelsen i uddrag. ”Thisted Amts Avis” (4- til 9-11-86) aftrykker den så igen efter ”Fiskeritidende”. Kvolsgaard optændes af retfærdig harme over ”røveriet” og udøser naturligvis sin vrede for Feilberg. Selve ”røveriet” er imidlertid ikke det eneste problem. Hans håb om at få afsat nogle eksemplarer af bogen på sin hjemegn er hermed glippet, idet næsten alle holder ”Thisted Amts Avis” og som følge heraf ikke ”vil give 1½ Kr. ud for at få det samme igen”. Mest af alt harmer det ham dog, at han skal lægge navn til en beretning holdt i så slet et sprog:

”Og saa det Sprog, Oversættelsen er holdt i! Enhver, som blot læser det, maa jo faa en Fornemmelse af, at Forfatteren aldrig har læst en dansk Bog, saa ubehjælpsomt er Sproget; at det saaledes er gjort med Vilje for Nøjagtighedens Skyld, det falder ingen ind. Ja, jeg føler mig næsten kompromitteret ved dette” (30-11-86).

På Feilbergs opfordring indberetter Kvolsgaard affæren til sekretæren for Universitets-Jubilæets danske Samfund. Han lover at tage sig af sagen - og derved bliver det.

Hele foråret 1885 omtaler Kvolsgaard ikke skriveriet, men den 14. juli sender han Feilberg indledningen til udtalelse tillige med følgende skitse: ”Planen var nu herefter at skrive om Baade og Redskaber, Havet og dets Beboere, Fiskemaader, Livet paa Havet og Hjemme, Ulykkestilfælde, Strandinger og Skibsbjergning”.

Kvolsgaard, der nærmest føler sin forfatterskæbne beseglet med Feilbergs dom, ånder lettet op, da den viser sig at være gunstig. Det er så meningen, at han vil skrive bogen færdig i sommerferien, da han har fået afslag på en ansøgning om feriekursus i dansk, og derfor kan hellige hele sin ferie til skriveriet. Men ”det gaar ikke saa glat med Skriveriet, som det skulde”, skriver han 6. august. Det kniber især med at disponere og begrænse stoffet, idet han er tilbøjelig til at gøre beskrivelsen for detaljeret på overskuelighedens bekostning. I løbet af en måneds tid får han dog bugt med stoffet, men så melder der sig vanskeligheder med oversættelsen:

”Mærkværdig nok er Oversættelsen det, der volder mig størst Bryderi, thi naar jeg først ved, hvad jeg vil skrive, falder Dialekten mig ikke vanskelig, men hvorledes dette eller hint hedder paa dansk, ved jeg ofte slet ikke og slumper da til, som jeg bedst kan” (15-8-85).

3-11-85 kan Feilberg meddele, at bogen er blevet antaget til udgivelse på grundlag af det hidtil udarbejdede manuskript. Der ønskes desuden en kortfattet bøjningslære, som Feilberg gerne vil ”være på råd med ang. formen”. Han tilbyder også at læse den ene korrektur og tilføjer: ”Naturlig *ikke* for betaling, men fordi 4 øjne ser mere end 2, og når jeg skal stå fadder til barnet, vil jeg gerne have lov at pynte lidt på det”. Imidlertid bliver planen om en bøjningslære - uvist af hvilken grund - ikke realiseret. I et senere brev (9-5-86) bringer Kvolsgaard atter bøjningslæren i erindring, men da Feilbergs svarbrev er gået tabt, kan man kun gisne om hans svar. Han har dog sikkert anbefalet at udsætte planen. I hvert fald udtrykker Kvolsgaard i forordet håb om senere at kunne gøre rede for mundarten i forbindelse med en evt. skildring af landbolivet. Da Kvolsgaard sender Feilberg første del af manuskriptet til ”Landboliv”, luffer han da også på ny tanken om en sproglære, men nu fraråder Feilberg direkte planen ud fra følgende ræsonnement: ”Om de bør give dem ilag med formlære er mig tvivlsomt, deres bøger indeholder stof nok for den kyndige. Vi andre ”ufilologer” har ondt ved at gøre sligt godt” (25-9-88).

Hvad der har bragt Feilberg på andre tanker, er svært at sige. Det kan ikke være opgavens omfang, der har gjort ham betænkelig, idet han tidligere har anført, at ”en smule bøjningslære skal volde lidet besvær”, med mindre han i mellemtiden er kommet på andre tanker. Hans kategoriske afvisning nu har ganske givet fået Kvolsgaard til at opgave tanken, i hvert fald indtil videre, hvilket man ikke noksom kan beklage, da en formlære fra Kvolsgaards hånd ville have været et kærkomment supplement til teksterne. Men for Kvolsgaard er Feilberg nu engang autoriteten, og han har næppe tænkt på at gøre indsigelse. Det er i det hele taget påfaldende, så lidt Feilberg beskæftiger sig med den sproglige side af sagen. Hans kommentarer til manuskriptet tager så godt som udelukkende sigte på indholdet, og i betragtning af, at det ikke mindst er som sproglige dokumenter, Kvolsgaards tekster har interesse for forskningen i dag, er dette meget beklageligt. En yderligere drøftelse af de filologiske grundprincipper og af det interessante sproglige materiale, teksterne frembyder, ville have været af stor betydning for vurderingen af disse, så meget mere som Kvolsgaard aldrig fik gjort alvor af planen om at skrive en sproglære. Ganske vist er Feilberg ikke uddannet filolog, men slet så ”ufilologisk” som han vil gøre sig til, har han nu næppe været. Det er snarere en tendens i tiden, der her gør sig gældende. Når man fandt det ønskeligt, at en folkelivsskildring skulle skrives på dialekt, er det et naturligt udslag af en romantisk forestilling om, at en sådan beskrivelse helst skulle ”iklædes almuens sprogdragt”. Dette synspunkt kommer da også til udtryk i Ewald Tang Kristensens anmeldelse af ”Fiskerliv”, der indledes med følgende betragtning:

”Hvad det brister grumme meget paa i vort Land, er trohjertede, ligefremme Skildringer af Folkelivet i de forskellige Egnes egen Mundart. Det er en tydelig Ting, at først da kommer Emnet ret til sin Ret, og først da faar det sin rette Klædning paa”.

Det er kun naturligt, at Tang Kristensen i samme åndedrag fremhæver Blichers "E Bindsrouw" som idealet på en sådan skildring, men Kvolsgaards skildringer adskiller sig dog på ét væsentligt punkt fra "E Bindstouw", nemlig i sprogbehandlingen, idet Kvolsgaard - vist nok som den første - lægger en videnskabelig tilrettelagt notation til grund, hvorfor hans tekster som filologisk forskningsobjekt da også bliver af betydelig større værdi end Blichers. Det skal dog indrømmes, at Tang Kristensen også viser forståelse for den side af sagen, men endnu er man ikke nået til erkendelse af tekstens selvstændige værdi som sprogligt dokument; det er klart, at i det øjeblik dialekten kun tjener til illusionsmiddel, kan Blichers sprog være lige så godt som Kvolsgaards.

Den 1. december 1885 klokken 1 nat lægger Kvolsgaard sidste hånd på manuskriptet til "Fiskerliv" og giver sig straks i lag med at skrive til Feilberg. Han har øjensynlig arbejdet sig varm, for han har allerede hovedet fuld af nye planer, som han beder Feilberg tage stilling til. "Træk af Fiskerlivet" (den oprindelige titel til "Fiskerliv i Vesterhanherred") skulle være første hæfte i en serie, hvis andet hæfte skulle behandle emner som "Bryllup, Begravelse, dagligdags landlige Sysler o.s.v.". Tredie hefte skulle så give "en nogenlunde sammenhængende Samling Overtro". Det er Kvolsgaards yndlingstanke at skrive en afhandling om overtro. I et tidligere brev har han været nærmere inde på tanken:

"(. . .) jeg har ellers noget Stof til en Opsats om Overtroen, men der mangler jeg nogle filosofiske Forudsætninger, og jeg skulde jo også være inde i, hvad andre have skrevet om Overtroen, som jeg nærmest vilde gaa ud paa at forsvare, især æsthetisk, mod Oplysningstidens og -mændenes Angreb" (4-8-85).

Feilberg giver ham imidlertid det erfarne råd at "lade hver skildring gå ud under sin titel som relativ selvstændig, "da det er rarest at stå uforpligtet med hensyn til en evt. fortsættelse", og resultatet bliver da også, at "Fiskerliv" udkommer som en selvstændig skildring. Hvad angår udkastene, der er de første spirer til "Landboliv", advarer Feilberg mod, at de bliver for novellistiske (Kvolsgaard ville lave en novellistisk ramme til de naturalistiske skildringer) og anbefaler i stedet de "ægte folkelivsbilleder med alle folkelivets enkelte små træk". Kvolsgaard er dog ikke til sinds at slippe sin plan så let. Dels er han bange for at kede den eventuelle gunstige læser, hvis fremstillingen bliver for saglig, dels kniber det vel med at tøjle de digteriske tilbøjeligheder. Med næste brev følger en del digte på jysk, som Feilberg skal vurdere, og hvis de finder nåde for hans øjne, vil Kvolsgaard lave en novellistisk ramme til dem:

"(. . .) den skulde da omfatte Heltens og Heltindens Barndom med Lege og Remser, deres Ungdom med Ungdomsløjer (St Stefans Morgen f. Eks.), deres Bryllup, efter at han har plejet sine Forældre til deres Død og Begravelse; derpaa Barnefødslen og saa senere deres Forarmelse, til han for at bjærge Føden til sine vover sig for yderlig og drukner, gaar igjen o.s.v.; at hun Aftenen efter hans Drukning dog faar Besøg af Søsteren, som bliver hos hende om Natten, og saa bliver der vel ikke andet for - for Overtrosskildringens Skyld -, end at vi ogsaa maa lade Heltinden dø" (21-12-85).

Kvolsgaard selv finder planen "storartet", men den egentlige grund til, at han så nødig vil slippe den, afskøres i

slutningen af brevet: "I modsat Fald [hvis UJDS forkaster planen] kan Rammen kasseres, men til saa at samle Indholdet til et Mosaikarbejde hører der, frygter jeg, større Kunstfærdighed, end jeg besidder, og det er saa meget godt at samle de mange uensartede Sten i en Dynge, - dertil har man jo f.Eks. "Skattegraveren" -, men bedre vilde, tror jeg, en ordnet Samling være. Fordi De i "Fra Heden" og de andre Værker har kunnet det, derfor er det ingenlunde sagt, at jeg kan det; jeg kan dog maaske prøve at efterligne Dem".

Feilberg, der har stor sans for det menneskelige moment i sagen, nænner ikke at kuldkaste den "storartede" plan, men så nænsomt som muligt søger han at lede Kvolsgaards tanker ind på et andet spor: "Hvad deres planer angår, i aften kun dette: lad tanken gro i dem; al åndelig gerning må have en tid at vokse i, om den skal lykkes. Holder de så fast ved den digtede ramme som mulig passer for dem, tænker jeg, de bør skrive et kapitel eller to, ligesom ved fiskeriet, risikere arbejdet på et stof, vil de sende mig det, er jeg villig til at være mellemmand, men jeg har bestandig den tanke, at til dette brug må rammen fylde mindst mulig og indholdet tage sigte på det virkelige liv med alle dets tusinde små ting" (6-1-86).

Det lader til, at Kvolsgaard har forstået denne halvkvædede vise, i hvert fald hører vi ikke mere til planen. Det er sikkert også opgivelsen af den, der bevirker, at han går i stå, idet problemet så bliver at lave en ordentlig disposition. Følgende hjertesuk kunne tyde derpå:

"(. . .) men jeg vover næsten ikke at give mig i Kast med Arbejdet; jeg har saa lidet Haab om, at det vil lykkes. Maa jeg, naar jeg engang faar begyndt, sende Stumper og Stykker til Dem og udbede mig Deres overbærende Dom, inden det forelægges Publikums strengere?" (25-2-86).

I et senere brev (9-5-86) beder Kvolsgaard direkte Feilberg, om han ikke kan give ham en disposition, da han ikke ved, i hvilken orden han rettest kan tage det forskelligartede stof. Han beder endvidere Feilberg skrive et forord til bogen, hvori han som "fadder" skulle bede læseverdenen om undskyldning for bogens fremkomst. Om Feilberg har svaret på disse anmodninger, vides ikke bestemt. Noget forord til "Landboliv", skrev han i hvert fald ikke, og hvad angår dispositionen, har han sikkert også vist en vis tilbageholdenhed. I al fald foreslår han i et senere brev direkte Kvolsgaard at lave en disposition, som om han aldrig havde modtaget hans anmodning:

"Jeg ville foreslå dem, det plejer jeg at gøre, at skrive et udkast, en disposition, hvordan de vilde ordnet stoffet, hvad de vilde tage med, så kan man sætte sig ned og skrive efter tid og lejlighed uden at frygte for at glemme noget; havde de isåfald lyst til at sende mig et sådant udkast til gennemsyn, kunde jeg jo mulig henlede deres opmærksomhed på et eller andet, da jeg selv har syslet meget med den slags opgaver". (3-11-86).

Af et nytårsbrev fremgår det, at Kvolsgaard stadig ikke er kommet i gang med udarbejdelsen: "På Skrivebordet ligger der en Bunke Sedler, Materialet til min nye Bog, den, som måske aldrig bliver skreven; jeg kan ikke bringe det over mit Sind at lægge dem ned, thi jeg haaber stadig, at jeg i Morgen skal faa Tid og Lyst til at arbejde med dem, men ak!" (5-1-87).

Så går der et halvt år, hvor Kvolsgaard ikke lader høre fra sig, og da Feilberg i et brev af 12-6-87 spørger til bogplanerne, får han følgende forstemmende svar:

"Det gaar desværre slet ikke med min Bog, thi det er et meget vanskeligere Arbejde, end jeg troede. Imidlertid vilde jeg spørge Dem, om det ikke kan gaa an at følge Gangen i Deres Bog: "Fra Vesterjylland", stadig sammenligner med "Fra Heden". Selvfølgelig maatte jeg overspringe eller kun løseligt omtale, hvad De har skildret omstændelig og derimod søge at brede mig lidt, hvor De har oversprunget eller kun løseligt omtalt et og andet. Men som Bogens Forfatter véd De bedst, hvor der maatte findes mulige Huller, Ting, som kunne trænge til eller taale en udførligere Behandling, og jeg vilde være Dem takskyldig for ethvert Vink i denne Henseende, hvert Vink om, hvad der for Øjeblikket havde Interesse for Almenheden" (16-6-87).

Kvolsgaard sætter herved Feilberg i en lidt pinlig situation, idet denne netop er i færd med at udarbejde en revideret og stærkt forøget udgave af "Fra Vesterjylland". Når han undlader at gøre Kvolsgaard opmærksom herpå, er det sikkert af frygt for at tage modet fra ham, hvilket meget let kunne resultere i, at han helt opgav sin plan. Tværtimod giver han beredvilligt Kvolsgaard tilladelse til at benytte "Fra Vesterjylland" som forbillede, og hermed synes Kvolsgaard at være kommet ud over det døde punkt. 10-9-88 sender han første del af manuskriptet til "Landboliv" med opfordring til Feilberg om at stryge, hvad han finder overflødig. Resten af bogen skulle så efter Kvolsgaards foreløbige plan omhandle "Husflid, Kvindegjærning, Tiggeri; Klæder, Føde; Karte- og Plovgilder; Jul og andre Højtidsdage, komme i Byen, Forhold til Fremmede o.s.v.; Bryllup (Frieri, Trolovelse, Indtrædelse i det nye Hjem); Barsel; Børneleg; Rim, Remser, Gaader, Skole og Hjem; Begravelse; Overtro".

Feilbergs dom over manuskriptet er gunstig, og han opfordrer til snarlig fuldførelse: "Det var måske ikke af vejen, at de satte kraft på; jeg ved ikke, om de ikke derinde er i forlegenhed for mskr. i det kommende år" (25-9-88).

Denne opfordring er i direkte modstrid med Feilbergs tidligere formaning om at tage den med ro, da åndeligt arbejde kræver tid. Det er da også et spørgsmål, om ikke der stikker noget under. Ved at opfordre Feilberg til at stryge, hvad han finder overflødig har Kvolsgaard nemlig uafvidende sanket gloende kul på Feilbergs hoved, idet denne - som omtalt - netop sad og behandlede samme stof. Feilberg kan meget vel uden på nogen måde at overvurdere sig selv - have indset, at det kunne få uheldige konsekvenser for Kvolsgaards bog, hvis hans egen ("Bondeliv") udkom først, netop fordi de behandlede samme emne, og sandsynligheden taler for, at Feilberg af denne grund har søgt udgivelsen af Kvolsgaards bog fremskyndet mest muligt. Imidlertid kommer Kvolsgaard, som det fremgår af et langt og selvanklagende brev (6-6-89), ud i en personlig krise, der må formodes at have stået på det meste af vinteren 1888-89. Dette bevirker, at hans bog forsinkes det meste af et år, og chancen for at få Kvolsgaards bog antaget, før Feilbergs udkommer, er nu blevet betydelig forringet. Feilbergs svar på Kvolsgaards selvanklagende brev er, som man kunne forvente, et brev fuld af opbyggelig trøst og opmuntring:

"(. . .) og jeg tænker, at vi kristne stadig til vor begæring følger: men *din* villie ske! Vær så en mand, de

som har så mandige hjerter i deres slægt og lad dem ikke kyse, forbløffe el. nedslå af en modgang, men tag fat på arbejdet, det er den bedste medicin, jeg kender i trange tider til at holde sindet frisk" (10-6-89).

Kvolsgaard, der nu er kommet ovenpå, sidder ikke opfordringen overhørig, men kaster sig ud i arbejdet med det resultat, at manuskriptet er færdigt i begyndelsen af august. 18-8-89 afsendes det til Feilberg med fornyet opfordring om beskæring, hvis han finder det påkrævet, men Feilberg har nu ingen anden udvej end at lade sagen gå sin gang. I den anbefaling, han vedlægger manuskriptet, søger han dog tydeligvis at fremhæve de specielle dyder ved Kvolsgaards arbejde, først og fremmest den autoritet, det giver, at forfatteren "fra barndommen har levet i det alt sammen". Han søger tilsyneladende også - uden dog at omtale sit eget arbejde - at lægge afstand mellem sig og Kvolsgaard ved at fremhæve "Landbolivs" betydning som historisk kildeskrift ("Bondeliv" tog sigte på at blive folkelæsning). Endelig fremhæver han, at der selv for ham, der længe har syslet med lignende opgaver, er ikke så lidt nyt i bogen. Det er betegnende, at bogens værdi som sprogligt dokument ikke omtales med to ord, så meget mere som det jo da er et punkt, hvor "Landboliv" afgørende adskiller sig fra "Bondeliv". Da Feilberg returnerer manuskriptet til Kvolsgaard, benytter han lejligheden til at afsløre eksistensen af sit arbejde, hvilket sker i følgende forsigtige vendinger: "Det vil nu mere dem, håber jeg, at se, at vi uafhængig af hinanden har behandlet arbejdsstykke" (7-10-89). Kvolsgaard må dog efter at have læst "Bondeliv", som Feilberg har foræret ham julen 1889 "bekjende, at Glæden ikke er ublandet", da han aner, at hans bog vanskelig vil kunne tåle en sammenligning med Feilbergs, og forudser, at en sådan sammenligning uvægerlig vil blive draget. Før havde han syntes, at der var noget nyt i hans bog, men nu synes han kun, der er grumme lidt nyt. Dette er så meget mere forstemmende for Kvolsgaard, som han havde udfoldet store bestræbelser for at undgå at komme ind på tidligere behandlet stof. Herom vidner et brev til Tang Kristensen:

"Jeg har siden syslet med en lignende Skildring af Landbolivet, men det gaar saa smaat med den, fordi Arbejdet med den forekommer mig at være vanskeligere; her er saa mange Forgængere, som man ikke maa eftersnakke, thi det gaar næppe an at skrive det samme op, som flere før mig have anført. Helt at undgaa det, bliver vel en Umulighed, men jeg har dog lagt meget Arbejde paa at undgaa, hvad andre have omtalt" (29-6-88).

I denne forbindelse har Feilbergs arbejde imidlertid været misteltenen, som Kvolsgaard ikke engang har haft mulighed for at tage i ed. Nogen bitterhed hos Kvolsgaard er der dog ikke at spore, tværtimod mener han at kunne konstatere, at Feilberg med forsæt har undladt at omtale et og andet, fordi det var behandlet i "Landboliv". Alligevel var det en meget stor skuffelse for Kvolsgaard, da han - efter at have ventet i to år - får besked om, at han på grund af overensstemmelser med Feilbergs "Bondeliv" må beskære sit manuskript (jfr. forordet). Ganske vist røber han ikke denne skuffelse for Feilberg, men i et brev til forfatteren Hans Kyrre, der ved et tilfælde var kommet ud for noget lignende med sin bog "Kartoffelens Krønike" 1913, findes skuffelsen direkte udtalt:

"Men som De ser, har jeg kun de reneste Ubetydeligheder at indvende, og naar De har haft den

Sorg, at det efter Deres Mening bedste af Bogen har maattet udelades, saa har jeg fuld Medfølelse med Dem, da det gik mig paa akkurat samme Maade med "Landbolivet", som jeg netop derfor døbte om til "Spredte Træk af L.". Det var alt dette om Kvindernes Gerning, som der ikke havde staaet noget om i Feilbergs tidligere Bøger, men som nu i Mellemtiden var blevet behandlet af ham" (10-1-1914).

Problemet i forbindelse med forkortelsen af manuskriptet til "Landboliv" er imidlertid mere kompliceret end som så. Når Kvolsgaard tager et så drastisk skridt som at forandre den oprindelige titel "Træk af Landbolivet" til "Spredte Træk af Landbolivet", får man uvilkårligt det indtryk, at adskillige manuskriptsider har måttet udgå, og dette er da også den almindelige opfattelse. Således skriver K. K. Nicolaisen i en omtale af Kvolsgaard:

"(. . .) og da meget i Kvolsgaards Arbejde faldt sammen med Skildringer i Feilbergs Bog, maatte det udgaa, og Kvolsgaard maatte indskrænke sig til at offentliggøre spredte Træk af sin Hjemegns Bondeliv. Resultatet af mange Nætters og Dages møjsommelige Flid, et omfattende Manuskript, kom således aldrig frem for Dagens Lys. Denne tilfældige Hændelse slog ham Pennen af Haanden" ("Ranum Statsseminarium 1848-1948" side 33 ff.).

I samme retning - omdend mindre melodramatisk - udtaler Hans Olrik, Oskar Tyregod og Christian Buur sig. Man kommer imidlertid ikke uden om at stemple den hidtil gældende opfattelse som myte, idet den sammenligning mellem manuskript og tryk, som manuskriptets tilsynskomst har muliggjort, viser, at det stof, der er strøget, sammenlagt ikke overstiger 10 manuskriptsider, og så må det endda anses for tvivlsomt, om alle disse udeladelser skyldes overensstemmelse med "Bondeliv", da en del af udeladelserne kun er på få linier. (jfr. næste årbog, hvor de udskudte partier vil blive trykt). Det udgæede stof er i manuskriptet streget ud med en blå blyant, men det fremgår ikke, hvem der har foretaget beskæringen. De tre største emnegrupper, der er udskudt, er bagning, brygning og brændevinsbrænding, som - i overensstemmelse med Kvolsgaards egen oplysning i brevet til Kyrre - alle ganske rigtigt hører til kvindens arbejde. I indledningen til "Bondeliv" fremhæver Feilberg da også skildringen af kvindens arbejde som noget af det nye, der er kommet til i den forøgede udgave. Men for endegyldigt at kunne tage afstand fra myten er det nødvendigt at føre afgørende bevis for, at manuskriptet til "Landboliv" er overleveret i ubeskåret stand. Følgende kendsgerninger taler for, at dette er tilfældet: manuskriptet lå i en pakke med ubrudt segl, der er ingen brud på pagineringen, forrest ligger både det oprindelige titelblad og det endelige. Det afgørende bevis er imidlertid, at Kvolsgaard på det brev, Feilberg vedlagde manuskriptet, da han returnerede det efter endt gennemlæsning forsynet med en anbefaling, har anført, at hans manuskript er på 148 sider (subsidiært 141) sider. Dette passer fuldstændigt på det overleverede manuskripts sidetal henholdsvis med og uden digtene (Kvolsgaard har åbenbart været i tvivl om berettigelsen af deres tilstedeværelse). At det ikke er det beskårne manuskript, Feilberg har haft til gennemlæsning, fremgår af anbefalingen, hvor værkets oprindelige titel "Træk af Landbolivet" anføres. Når Kvolsgaard alligevel

ændrede titelen, kan det skyldes skuffelse over UJDS' holdning. Det virker unægtelig også en kende småligt at forlange manuskriptet beskåret, når det kun drejede sig om så få sider. I protest har Kvolsgaard så ændret titelen til "Spredte Træk af Landbolivet". I hvor høj grad forkortelserne har gjort fremstillingen mere spredt, kan så diskuteres.

Nu må man imidlertid ikke, foranlediget af ovenstående betragtninger, gå til den modsatte yderlighed og helt underkende affærens betydning i den tro, at der består et ligefremt proportionalt forhold mellem årsag og virkning. Liden tue kan som bekendt vælte stort læs, en sandhed, som i særlig grad gælder Kvolsgaard, der meget let lod sig gå på af ydre begivenheder. Det er derfor umuligt at nå til en objektiv bedømmelse af begivenhedens betydning, men man kommer ikke uden om at tillægge den en vis vægt, ligesom det vil være betænkeligt helt at underkende Nicolaisens udsagn, der bygger på et personligt kendskab til Kvolsgaard. Og når han udtaler sig så kategorisk, kan det jo netop være, fordi han har sluttet fra virkning til årsag. For en umiddelbar betragtning vil det da også være nærliggende at overdimensionere begivenhedens betydning, fordi Kvolsgaards produktion faktisk ophørte med "Landboliv", ikke mindst i betragtning af, at Kvolsgaard på daværende tidspunkt kun var 37 år. Denne skæbnens ugunst er da sikkert også kun én af årsagerne til, at Kvolsgaard helt lagde forfatterskabet på hylden. Af afgørende betydning blev den skæbnens gunst, at han på samme tid blev kaldet til dansklærer ved Ranum Seminarium. Begribeligvis har det været en stor overgang pludselig at avancere fra landsbyskolelærer til seminarielærer. Der er ingen tvivl om, at Kvolsgaard har følt denne forfremmelse som en anerkendelse, der forpligtede. Således skriver han til Feilberg kort efter sin udnævnelse:

"Saaledes maa jeg da allerførst meddele Dem, at jeg den 19de Septbr. blev kaldet til at være Seminarielærer her, og nu har jeg i en Uge givet Undervisning, men til at begynde med vil Embedsgerningen kræve al min Tid og Kraft, saa De maa ikke gøre Regning paa at have nogen Hjælp eller Nytte af mig" (16-10-90).

Mon ikke Kvolsgaard selv her giver den sandsynligste forklaring på sin "stagnation"? Han har ganske enkelt ikke kunnet overkomme andet end at passe sit daglige arbejde. Og når den regelmæssige forbindelse med Feilberg som følge heraf tilmed bliver afbrudt, er der heller ingen til at holde ham til ilden - en detalje, der ikke er uden betydning, idet Feilbergs opmuntring og tilskyndelse havde været en væsentlig drivkraft for Kvolsgaards hidtidige bestræbelser. Hvor meget ydre impuls er betød, fremgår også af et møde med Otto Jespersen, som var til stor opmuntring for Kvolsgaard, der nu genopliver tanken om at skrive en sproglære, men desværre bliver det ved tanken, formodentlig fordi der ikke var nogen til at holde liv i den. Det skulle således stå klart, at det næppe kan have været skuffelsen i forbindelse med udgivelsen af "Landboliv", der "slog ham Pennen af Haanden", i hvert fald er det ikke forklaring nok. Selv om man ikke kommer uden om at tillægge affæren en vis betydning, er der ingen tvivl om, at dens betydning er blevet noget overdrevet - måske også af Kvolsgaard selv. I denne forbindelse må man ikke glemme, at Kvolsgaard dels selv erkendte, at der var meget fælles stof i de to bøger, dels havde han gentagne gange

opfordret Feilberg til at beskære manuskriptet, så det kan ikke være kommet helt bag på ham, at man ønskede det beskåret. Dertil kommer, at beskæringen trods alt var meget beskedent. Endelig har vi sikre vidnesbyrd om, at han stadig tumlede med planer om at skrive. Hvorfor skulle han ellers søge om forfatterhonorar? (jfr. brevet til Feilberg, som er citeret side 244. I samme brev skriver han om sine fremtidsplaner:

”Det, jeg havde tænkt at skrive i Fremtiden, er dels Sproglære, dels friere (måske novellistiske) Skildringer af Fiskerliv og Landboliv. Noget er kun planlagt, andet paabegyndt; men det kan jo alt sammen endnu brændes” (10-3-1900).

Hvis man endelig vil finde en rimelig forklaring på, at Kvolsgaard på det nærmeste gik i stå i så ung en alder, skal den nok søges i et samspil mellem indre anlæg og ydre begivenheder. Når ydre begivenheder - som påpeget ovenfor - fik så stor indflydelse på Kvolsgaards udvikling, såvel i positiv som i negativ retning, skyldes det sikkert i første række hans udtalte mangel på selvtillid og det deraf affødte behov for anerkendelse og opmuntring, samt i nær tilknytning hertil hans hang til modløshed. Dertil kommer, at han af naturen var langsom og omstændelig, hvorfor hans ganske vist krævende gerning kom til at lægge uforholdsmæssig stort beslag på tid og kræfter.

I et mindedigt (Ranum Statsseminarium 1848-1948 s. 56) har Hans Kyrre forsøgt at give en sammenfattende karakteristik af Kvolsgaard:

Vort modersmaal, for din højbaarne Stand,
ej hvas og vinget Pil din Vogter førte;

han havde éngang lyttet, nu han ”hørte”,
en ængstelig, en tavs og skuffet Mand.
En skrinlagt Drøm om Tjenerskjul i Templet
stod paa den blege Pande perlestemplet.

Hvor gik det til, at *du* vort Hjerter vandt,
at du en dag stod midt iblandt os kaaret,
som af en Sønneflokk paa Hænder baaret,
og mere kær, jo længer Tiden randt?
For Kvolsgaard selv var det vel ingen Gaade,
han vidste mer end vi om Nød og Naade.

Om Kvolsgaard endte som en skuffet mand, kan vel diskuteres. Ungdommens drøm om som forfatter at vinde ære og fordel blev i hvert fald kun delvis opfyldt. Man kommer heller ikke uden om, at såvel hans forfatterskab som hans forskning i høj grad kom til at stå i de forpassede muligheds og skuffede forventningers tegn. Men på den anden side var Kvolsgaard gennem sin lærergerning blevet øvet i kunsten at resignere, og han gik ikke i rette med skæbnen. Han kendte til nød, men også til nåde.

Der var særlig ét ordsprog, som Kvolsgaard ofte fremdrog fra sit store forråd af citater og lagde stor vægt på at indprente sine elever: Den, der tragter efter en guldvogn, får i det mindste en lundstikke (meddelt af Hans Kyrre). Det er næppe en tilfældighed, at Kvolsgaard fattede forkærlighed for netop dette ordsprog, og det er da også ganske oplysende at anskue hans liv i belysning af det. - Men det er et åbent spørgsmål, om han nogen sinde helt lærte at affinde sig med lundstikken og være glad til.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1966, side 243-270).